

A. TAPIES DONOSTIAN

J. San Martín

Aurtengo arte erakusketetan oso gauza berezia izan da Antoni Tapies bere obrarekin Donostian ikusi ahal izatea. Edonorentzat harridura izan baldin bada, aintzinatiko artea historiaren aldetik begiratu eta azterketak egin ditugunontzat ere hala izan da. Batzuk, egungo arte berrien bideak guk baino gehiago urratu dituztenak, harridura holako artista bat bere obra antologikoaz hemen ikustea eta beren gogoak hain hurbildik asetu ahal izateaz; harridura, bederen, arte kontuetan guti edo batere sartu gabeentzat, holako lanak ulertu ezinaz. Baina, berriz diot, harridura, gu bezala artearen bide zahar eta klasikoetatik gehiago ibili garenontzat ere. Artearen estiloak bere garai, aldi eta uneak ditu, joera eta jarrera bakoitzak bere arazoak daroaz eta Santelmo museoaren zuzendari den Julian Martinezek erakusketaren sarrera hitzaldian ongi eta zehazki neurtu zituen bere hitzak, garai bakoitzak bere estilo berezia markatu duen modurik, gaur egungo artistak honako hau eskaintzen digula, bere gogoetaz lortu duen kontzeptutik eta aburuen dimentsioa horietan mugaturik juzgatu ditzagun. Obra hortan bakoitzak bere gogoetarako galdea jasoaz, erakusketa onurakorra izan zaigu.

Guk ere gogoeta gai hartu nahi dugu, lehengoa hobeto eza gutzen dugunaren aitortza eginarren. Ezinezkoa bait da Tapies bezalako baten aurrean isilik egon. Beraz, saio gisa, hor doaz lerro hauek.

Era berri hauek kubismoa dute guraso. Kubismoak lehenagoko moldeak eten zituenetik urrats handiak eman ditu plastika arteak libertatearen zentzu osoz sorketazko saioetara. Orduan hartu zuen abiadak, geroztik, lasterka batean geroago eta bizkorrago suntsitzen ditu estetika erak eta eskolak aldi berean berriak sortuz. Arte berriak imita gaitza edo imita ezina izan nahi du, kreatibitatea indarberritu zenetik, sorketa gain-

dituz forma berrien bila eta, era berean, materia beraren azterketa zehatzagora joanaz. Era berritze honek ikerketara bultzarazi zuen artista eta kubismoarekin abiatu zenak anitz alor berri jorratu ditu. Nor den artistak berekiko bide berriak frogatu eta landuko ditu, bakoitzak beretik ahalik zintzoen jokatuz. Eta, horietako bat dugu Antoni Tapies. Baina ez nolana-hikoa, sorketaren alorretan gailurra hartu duena baizik.

Gudu izugarri baten semeek zekarten larriminezko girotikako esistentzialista pentsakera, eta une hartakoa dugu Tapies-en gaztaroa ere, gizonak bere burua bakartasun gorrian ikusi zueneko larriminaren eraginezkoa. Beraz, historiako une horren lekuko. Horregatik, estetizismo soilak urratuko zituen, forma berriak agertuz. Eta zer axola polita edo itxusia, natura eta gizarte bera hain itxusi bihurtzera zeraman munduan?

Gizonon munduak bigarren gerrate bat ezagutu berri zuen, inoiz baino izugarriagoa, eta haren izua nabari zen kontzientzietan. Gainera, gizarte erak aldatu dira atomozko eztrandaz lehertzearen trajedia izugarriak bultzaraziz. Gizonak bere segurantz galduta eta beldurra da bazterretan nagusi, beldurra erreaz kixkaltzekoa. Aurrez aurre arkitzen zuen gizarteak, zer zeharren, beldurra baizik? Beldurrarekin etsipena logikaren barna. Baina, hala ere, teknologiak geroago eta azkarrago, onerako zein txarrerako. Teknikaren abantaila bizkorrak harrapatu zuen gizonon mundua. Utikan ederra eta polita, esan zuten kubismoaren hilburukoa jaso zuten artistek eta materia beraren egiturak dira ikergai eta ez zitzaien axola atsegina zen ala ez, gogoetagai zenez. Itxura urratuetatik ikuspegi berriak sortuko ziren. Materiaz jokatzeaz gogoeta bera zen atsegina eta aberatsa.

Tapies ere garai horren seme zenez, gaztaroaren hasieran hartu zituen bide formalen ikasiak utzi zituen. Ekarria ez ezik etorria ere barne indarrez zekarren eta forma berrietan saiatzea haina arduratu zen materiaren azterketaz.

Hortarako, bere plastika kontzeptu aldaketak nondik eta noiztikakoak zituen begiratu beharra dago. Adibidez, Barcelonan sortu zen *Dau-al-Set* zeritzan talde bat Modest Cuixart, Joan Ponç, Joan Josep Tharrats eta Antoni Tapies pintoreak eta Joan Brossa eta Arnald Puig idazleak elkarturik. Handik laster bilduko zen berengana Joan Eduard Cirlot idazlea ere, hala zazpigarrena osatuz. 1948an sortu zen talde harek, hiru urteren buruan elkartasunean jarraituko zuen, baina Cuixart eta Ta-

pies herbesteratzeaz aski desegina gelditu zen, aldizkariak beste hiru urtez jarraitu bazuen ere. Baina, ordurako plastika sorketazko konpromisoa hartua zuten eta orduko ekintzen abiadureri zor dio gehienbat gero jarraituko zuen bideak. Esan beharra dago ondoko hiru urteetan *Dau-al-Set* aldizkariaren jarraipenez gehien ahalegindu zena Tharrats izan zela.

Elkartasun harek luzaro iraun ez bazuen ere, eragin handia ekarri zuen estetikaren aldakuntzaz, Kataluñan bertan ez ezik Espainia guzian ere bai.

Hala ere, Tapiés-entzat 1958. urtea izan zen egiazko bidegurutzea, garai hartako kritiko hoberenetako batek, Luis González Robles, Veneziaako Biurterokoan Espainiako Pabeiloira eroan zuenean eta han David Bright deritzan pintura saria jaso. Une berean E. Txillidak eraman zuen eskulturako lehen saria, hain itzal handia emango ziona. Eta hura izan zen Tapiés-entzat ere lehen sari nagusia, zeren hark jartzen bai zuen pintore gazteen lehen lerroan.

Bere pintura, lehenik, errealismoaz gainerako bezala jo zen eta bigarrenaz era imitagitza bezala. Tapiés-ek birmoldaketaz eratu bai zuen abstraktu korronten sintesia. Horrez gainera, bere hirugarren baliotzat har genezake neodadaisten mimetismo nabaria erakusten zuen joera, han-hemenka aurkitutako gauzak zituen zenbait ikutuz baliaturik, Rauschenberg-en tankeraz. Hiru era horietarik bigarrena izan da Tapiés-i nortasunik gehien eman diona eta bere baitan iraunkorra eta gihartsuena, hein batean bere lorpen berezia.

Imita ezinezko era hori zen Tapiés-ek ibili dituen bideetan landuena eta garaipena hartu zuena. Hortan, Tapiés-en alderik txukunena nabari da. Bere pinturaren perfilak, erosi-dun egitura, batzutan puskatua, eta beti zahar kutsua ematen diona, mendeen zahartasuna berekin balute bezala. Egiturazko geometria zuhur zaindu du egileak, zigiluak eta sinboloak magiaz adieraziz, koloreekin giro bereziaz inguratuz. Fautrier-ek egiazko metarrealitatea aurkitu bazuen, aldiz Tapiés-i zor zaio materia arimaz hornitzea, fautrierar sintesi berria sortuz, eusgarritz, gorabehera naroz eta enpaste zaharrez burutuz beste maisu hark lehenago laburki adierazia zena.

Hondarrezko egitura latzak lortzen ditu aurreko beste inork ez bezala. Orio-pintura hondarrez nahasturik, laukietan espazio berrietarako arauak markatuz, inoiz gres zeramikaren antza

nabari dute bere laukiok. Ere mu gorriaren itxuradun laukiak, maiz beste planeta bateko lurralde haustuaren taxuraz. Kosmosaren elukubrazioan ari zen elkarrizketan, edo metafisikaren ikuspegi berriak eskainiz. Bestetan, brotxa ausartez eta kolore garratzez espazioaren zabaleran zigilu soil batzu. Gizona, bizitzaren eta bizibeharraren ulerkaiztasunean galdurik dabil, noraezean, bakarrik, kosmosaren materia barnean galdurik bezala, eraginak eraginaraziz. Bere lanak dimenzio berri bat eman dio gure garaiko pinturari.

Materiaren ikerketaz Tapies-ek erabili dituen bideak, bere grabaduetan ere nabari dira, eta ez nolana, pinturan bertako laukietan haina bai noski. Santelmon aurkeztutako grabaduak asko ziren, eta horietan lehendik teknikak aski ezagunak izanarren, hor bertan ere era berriak agertzen zituen, batez ere materiaren baliapenez epidermis berezia lortzeko.

Aspaldi (ez dakit inoiz izan den ere) Donostian ez dugu holako erakusketarik ikusi. Gure zorionik zintzoenak hori antolatzen ihardun ziren guzietan eta eskerrik beroenak hortarako eskaini zen Antonio Tapies artista bikainari.